

students is made on the main stages of formation and development of religious art of Khmelnytsky region as well as peculiarities of the features of the topic in our region. This publication also reveals educational and informative specific and potential of Religious Studies course and the role of religious art in the development of students creativity based on their experience and knowledge.

Key words: Khmelnytsky region, academy, students, Religious Studies, religious art, places of worship, miracle icons.

УДК 378.141

Булгакова В.А.,
старший викладач
Цуранова О.О.,
кандидат мистецтвознавства
(м.Харків)

Мистецька освіта в контексті традицій та сучасних педагогічних тенденцій

У статті розглядаються особливості мистецької освіти з урахуванням традицій та сучасних педагогічних тенденцій, розкриваються загальні риси нового напрямку гуманітарного знання – педагогіки мистецтва; акцентується увага на поліхудожньому потенціалі мистецької освіти, інтеграційних процесах у підготовці фахівців мистецького профілю; системному підході до впровадження інтегрованих форм навчання у педагогіці мистецтва; розвитку особистості у процесі впровадження інтегрованих курсів.

Ключові слова: мистецька освіта, педагогіка мистецтва, інтеграція, поліхудожнє виховання.

Постановка проблеми у загальному вигляді... У процесі естетичної соціалізації особистості студентів, їхнього входження в художньо-культурний простір сучасності провідна роль належить мистецькій освіті. З утвердженням гуманістичних ідей неперервної освіти в Україні постала нова соціальна потреба використання універсальних можливостей мистецтва у формуванні особистості, здатної до творчого самовираження, самореалізації. Мистецтво і мистецька освіта стають однією з найактивніших сил у культуротворчих процесах. Світова та українська спільнота постійно прагне до розширення перебудови і удосконалення мистецької освіти та системи виховання засобами художньої культури. Поліфункціональність мистецтва визначає цінність його методів для освіти; діючи на емоції та інтелект людини, мистецтво формує систему людських установок; образні моделі навколишнього світу формують особистісне ставлення до дійсності. Цей мистецькоосвітній рух має давню історію. Нове розуміння завдань європейської школи було задекларовано видатними педагогами ще в XIX ст., коли мистецтво як виразник творчих сил людини було покликане стати основою всієї освіти. На основі розвитку концепцій провідних наукових шкіл склався новий напрям гуманітарних знань у світовій та українській освіті – педагогіка мистецтва. У постійному діалозі традицій та інновацій під впливом численних змінних факторів відбувається корекція її теоретичних положень, які безперервно вдосконалюються.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми... Ідею комплексного взаємопроникнення мистецтв, що виникла ще в 20-30х рр. XX ст., обґрунтували такі видатні педагоги і діячі культури, як П. Блонський, М. Леонтович, С. Шацький, Б. Яворський та ін. Наприклад, П. Блонський писав: «Уроки поезії, музики, малювання, як ізольовані естетичні заняття, мають украй мало педагогічної цінності. В крайньому випадку – це уроки відірваного від життя мистецтва» [1, с. 81]. Видатний російський учений, психолог і творець теорії та практики розвивального навчання В. Давидов у одній із робіт так визначив своє ставлення до навчання мистецтва в школі взагалі: «Школа повинна вводити людину у мистецтво стільки ж часу, так само послідовно, як і в математику» [2, с. 170].

Даний підхід узгоджується із «Дорожньою картою художньої освіти» – документом ЮНЕСКО, прийнятим на Всесвітній конференції з освіти в галузі мистецтва: створення творчого потенціалу для XXI ст. (Ліссабон, 6-9 березня 2006 р.). Саме розвиток творчих здібностей людини XXI ст. пов'язаний із продуктивною художньо-творчою діяльністю, що

базується на образній природі мистецтва, художній творчості і здатності людини творчо освоювати світ, – людина, що творить (*Homo creans*).

Становлення методології педагогіки мистецтва як учення про закономірності, принципи та методи пізнання та перетворення дійсності засобами мистецтва в освітньому просторі стимулюють музично-педагогічні дослідження російських та українських науковців Е. Абдулліна, Н. Ветлугіної, Д. Кабалевського, О. Ростовського, О. Рудницької, В. Шацької, В. Школяр, Г. Ципіна. Важливе значення для методології мистецької освіти мають результати новітніх наукових розробок у музикознавстві (М. Барановський, В. Медушевський, В. Назайкінський, Г. Орлов, В. Холопова, І. Юджін).

Виступаючи самостійною галуззю професійної педагогіки, педагогіка мистецтва як узагальнення всіх потенціалів мистецтва (людинотворчого, культуротворчого, художньо-творчого, життєтворчого, творчо-розвивального) [5, с. 356-376], є наукою про використання цих потенціалів у загальній та професійній освіті з метою загального і творчого розвитку особистості в процесі практичної педагогічно-мистецької діяльності. Педагогіка мистецтва досліджує методологічні, теоретичні та методичні проблеми навчання, виховання, формування та розвитку особистості засобами мистецтва й розробляє естетичні, етичні, культурологічні, аксіологічні та акмеологічні засади цього процесу. Тому в контексті педагогіки мистецтва мистецтво виступає основою гуманізації сучасної освіти; чинником соціалізації та індивідуалізації особистості; компонентом змісту освіти, засобом навчання, виховання та розвитку особистості; елементом освітнього та естетичного середовища.

Формулювання цілей статті... Мета статті – розглянути особливості мистецької освіти в контексті традицій та сучасних тенденцій.

Мистецька освіта має невичерпний поліхудожній потенціал. Принцип поліхудожньої освіти запропонований російським вченим Б. Юсовим передбачає розширення й поглиблення змісту навчання і виховання за рахунок впливу різних видів мистецтва, їх взаємодоповнення й взаємозбагачення. Уперше в мистецькій педагогіці російський вчений обґрунтував підходи до інтегрованих поліхудожніх програм на основі образотворчого мистецтва, а також виділив принципи організації галузі «Мистецтво», що полягають у почерговому домінуванні окремих видів мистецтв на різних вікових етапах навчання в школі.

Виклад основного матеріалу... Поліхудожня вихованість учнів трактується сучасними дослідниками (зокрема, Л. Масол) як інтегральна властивість особистості, гармонійне поєднання поліхудожньої свідомості й відповідної діяльності на основі естетичного ставлення до мистецтва в його численних автономних та синтезованих формах [3, с. 7-15]. У процесі з'ясування сутності феномена поліхудожнього виховання педагоги-практики спираються на наукові джерела з проблем інтеграції у філософії та дидактиці (А. Данилюк, С. Клепко, І. Козловська та ін.), в педагогіці мистецтва (Г. Шевченко, О. Щолокова, О. Рудницька, Л. Савинкова, О. Кабкова). Аналіз еволюції провідних наукових шкіл, що розвиваються, показує їхню фундаментальність: «Теорія і практика художнього виховання та розвитку» (А. Бакушинський); «Мистецтво як частина духовної культури людства» (Д. Кабалевський, Б. Неменський); «Інтегроване навчання й поліхудожнє виховання» (Б. Юсов); «Театральна освіта» (Ю. Рубіна, П. Єршов); «Кіноосвіта» (Ю. Усов). Пріоритетні напрями подальшого удосконалення мистецької освіти окреслено у навчальному посібнику О.П. Рудницької «Педагогіка: загальна та мистецька».

Складність і багатогранність навчальної, виховної і просвітницької діяльності вчителів мистецьких дисциплін у загальноосвітній школі в нових умовах інформаційно-культурного розвитку суспільства зумовлюють необхідність суттєвого оновлення змісту їхньої фахової підготовки, впровадження нових форм і технологій.

Одним із пріоритетів сучасної підготовки майбутнього фахівця мистецьких дисциплін є опанування методологією та теорією інтеграції в галузі загальної мистецької освіти, технологією поліхудожнього виховання. Процеси інтеграції, які спричинили зміни у формуванні інтегративних явищ у системі мистецької освіти, стали провідною тенденцією розвитку сучасного наукового знання.

Діючі в Україні шкільні програми з музичного мистецтва включають матеріал, що передбачає застосування міжпредметних зв'язків музики з літературою, образотворчим мистецтвом, частково – хореографією і театром. Це стало сприятливою передумовою для використання так званої локальної інтеграції в рамках певної дисципліни. Увага до інтеграційних процесів у підготовці фахівців мистецького профілю пов'язана з проблемою адекватності професійної кваліфікації вчителя щодо вимог сучасної школи, насамперед до

положень стандарту освітньої галузі «Мистецтво» – «Естетична культура», зі стратегією поліхудожнього виховання школярів, визначеною в Концепції загальної середньої освіти. Загальною для всіх вітчизняних програм є одна відмінна якість: у їх змісті здійснено спробу подолання меж відомої традиційної тріади «інтегрантів» літератури-музики-живопису, на якій будувалися усі попередні інтегративні програми [4, с. 9-12].

Інтегроване навчання як один із способів підготовки вчителя до викладання інтегрованих курсів у загальноосвітніх навчальних закладах та поліхудожнього виховання учнів у навчально-виховній та позаурочній діяльності з огляду на міждисциплінарність сучасного культурно-освітнього простору й тенденцій до синтезованих мистецьких явищ (кольоро-музика, інсталяції й перформанси, медіа-арт тощо) набуває вагомого значення в розвитку професійно-педагогічної культури вчителя мистецьких дисциплін. Видатний російський композитор і педагог Д.Б. Кабалевський одним із перших втілює ідеї інтеграції у програми з музичного мистецтва в ЗНЗ. У останні роки на основі ідеї інтеграції вчені багатьох країн світу прагнуть розробити педагогіку XXI століття. На дослідження проблеми інтеграції в освіті спрямовують зусилля фахівці сфери мистецької освіти загальної (Л. Масол, Г. Шевченко, Б. Юсов, Т. Крижанівська, Л. Савенкова) і професійної (О. Рудницька, О. Щолокова, Л. Кондрацька, Н. Карпова, О. Бузова). Аналіз праць названих учених свідчить про актуальність проблеми та формування самостійної галузі педагогічного знання – дидактичної інтегративної (І. Козловська), тенденція до якої проявляється на різних рівнях взаємопроникнення знань:

- предметному (внутрішня, горизонтальна інтеграція окремих компонентів усередині певного предмета, зокрема музики);
- міжпредметному (вертикальна інтеграція груп предметів, об'єднаних в один курс).

Прикладом останньої є традиційна тріада «музика – образотворче мистецтво – література», яка стала фундаментом побудови курсу «Світова художня культура» за концепцією Л. Предтеченської у 70-80-х рр. минулого століття і завжди використовувалася у музичній педагогіці (Г. Нейгауз, К. Ігумнов, А. Гольденвейзер та ін.).

Загальна інтегративна спрямованість освіти, впровадження інтегрованих курсів програм «Мистецтво» і «Художня культура» зумовлює необхідність зміни підходів до впровадження інтегрованих форм навчання, які допоможуть модернізувати свідомість і мислення студентів, змінити їх світогляд. Системний підхід та впровадження інтегрованих форм навчання в музичній педагогіці – це використання єдності та взаємообумовленості таких компонентів: зміст навчальних програм і суміжних дисциплін; загальні дидактичні підходи, що забезпечують засвоєння знань; специфічні особливості різних видів виконавської діяльності (інструментальної, вокальної, диригентської). Вони враховують особливості кожної навчальної дисципліни та їх інтеграцію в цикл спеціальних музичних дисциплін, здійснюють орієнтацію їх на систему базисних і спеціальних знань та інтегрованих умінь, які Т.П. Танько розподіляє на 4 основні групи [6, с. 54]: інтеграційні уміння музично-виконавських дисциплін; інтеграційні уміння музично-теоретичних дисциплін; інтеграційні уміння естетичного циклу; комплексні інтеграційні уміння. У процесі впровадження інтегративної освіти варто виокремити у художньо-інтегративні технології 3 групи: духовно-світоглядний вид інтеграції, що здійснюється на основі спільного для всіх видів мистецтва тематизму, пов'язаного з відображенням у мистецтві різних аспектів життя; естетико-мистецтвознавчий вид інтеграції, що здійснюється на основі введення споріднених для різних видів мистецтва понять і категорій – естетичних, художньо-мовних, жанрових тощо; комплексний вид інтеграції, що передбачає одночасне поєднання декількох видів інтеграції, провідних інтеграторів із двох попередніх груп або ще й з додаванням до них інших [3, с. 7-15].

Оволодіння студентами методами і прийомами залучення художніх творів з різних видів мистецтв до поліхудожнього виховання зі школярами розцінюється як необхідна умова досягнення педагогічної спрямованості музичної підготовки. Послідовному удосконаленню музичної підготовки майбутніх вчителів сприяє збагачення поліхудожніх знань і художньо-сенсорного досвіду студентів (перший етап), застосування впливу художніх образів з різних видів мистецтва на активізацію творчих засад виконавської інтерпретації музики (другий етап), педагогічна проєкція набутих у процесі навчання поліхудожніх уявлень про закономірності мистецького відтворення дійсності (третій етап).

Для педагогіки мистецтва провідними є такі методи: художньо-дидактичний (Я.Мамонтов), педагогічного малювання (К. Ушинський), педагогічної драматизації (С.Фейґінов), педагогічної візуалізації (Ю. Азаров), педагогічної імпровізації (вербальної,

музичної, ритмічної тощо), педагогічного інтонування (А. Макаренко, Д. Вагапова), творчих проєктів і завдань на мистецькому матеріалі (Л. Петрушевська, Г. Гребенюк) тощо.

Означені методи мистецьких субдисциплін педагогіки слугують для реалізації напрямів розвитку особистості на основі використання мистецтва:

- художньо-естетичного розвитку особистості й професійного розвитку митця в певній мистецькій галузі (мистецька педагогіка);
- загального і професійного розвитку особистості (педагогіка мистецтва);
- гармонійного розвитку та самоактуалізації особистості (арт-педагогіка).

Компетентний фахівець може використовувати такі варіанти порівнянь: «композитор – твір образотворчого мистецтва», «музичний твір – літературний твір», «художник – музичний твір» тощо. З цією метою можливе дослідження літературного портрета композитора, музичних ілюстрацій літературних творів, вербалізації музичних творів, звернення художників до музичної творчості як етапу роботи над мистецьким твором тощо. Процес підготовки вчителя до інтегрованого викладання мистецьких дисциплін потребує відповідної мотивації, зацікавленості вчителя в оволодінні інноваційними технологіями викладання та самоосвіти. Метою дослідження предметно-інтегрованої освіти, яке здійснювала група викладачів кафедри фортепіано Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, стало вивчення інтегрованих підходів до формування професійної компетентності майбутніх фахівців, розробка та упровадження орієнтованих моделей інтегрованих занять, інтегрованих моделей діяльності студентів шляхом участі у просвітницькій діяльності та при вивченні професійно-педагогічного репертуару.

Висновки... Таким чином, майбутнє сучасної мистецької освіти бачиться в такому контексті – зростаюча особа повинна виступати не тільки споживачем мистецтва. Вона – творець культури, активно розвиває традиції та бере участь у створенні єдиного художнього простору України. Відповідно до положень Національної доктрини розвитку освіти України XXI ст. парадигма мистецької освіти зорієнтована на естетичне виховання, об'єднаний розвиток культурної та інтелектуальної складових особистості.

Список використаних джерел і літератури:

1. Блонский П. Избранные психологические сочинения в 2-х т. Т. 1 / Под ред. А. Петровского. – М.: Педагогика, 1979. – 304 с.
2. Давыдов В. В. Лекции по общей психологии: учебное пособие для студ. высших учебных заведений / В. В. Давыдов. – М. : Изд. центр «Академия», 2005. – 176 с.
3. Масол Л. М. Інтеграція в системі шкільної мистецької освіти і поліхудожня підготовка вчителів / Л. М. Масол // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – Вип. 4. – К.: Наук. світ, 2003. – С. 7–15.
4. Масол Л. М. Особливості впровадження програми «Мистецтво» в контексті науково-інтеграційної освіти / Л.М. Масол. – Початкова школа. – 2003. – №4. – С. 9 -12.
5. Отич О. М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теоретичний та методичний аспекти: монографія / О.М. Отич; за наук. ред. І. А. Зязюна. – Чернівці: Зелена Буковина, 2009. – С. 356 - 376.
6. Танько Т. П. Музично-педагогічна освіта в Україні / Т. П. Танько. – Х. : Основа, 1998. – 192 с.

Транслітерований список літератури:

1. Blonskij P. Izbranny'e psixologicheskie sochinenij v 2-x t. T.1 / pod red.A.Petrovskogo. Moskva: pedagogika,1979, 304 p.
2. Davy'dov V.V. Lekcii po obshhej psixologii:uzebnoe posobie dlj studentov vy'sshix uzebny'x zavedenij. Moskva, izd.czentr «Akademij», 2005, 176 p.
3. Masol L.M. Integracij v sistemi shkilnoyi mystetskoj osvity i polixudozhnj pidgotovka vchyteliv // Psyxologo-pedagogichni problem silskoyi shkoly. Vyp.4. Kiev: Naukovyi svit, 2003, pp.7-15
4. Masol L.M. Osoblyvosti vprovadzhennj program «Mystetstvo» v konteksti naukovointegratsiynoi osvity.Pochatkova shkola. 2003, №4, pp.9 – 12.
5. Otych O.M. Mystetstvo u systemi rozvytku tvorchoi indyvidualnosti maibutnogo pedagoga profesijnogo navchannj: teoretychnyi ta metodychnyi aspekty: monografij / za nauk red.I.A.Zjzyuna. Chernivtsi: Zelena Bukovyna, 2009, pp.356-376.
6. Tanko T.P. Muzichno-pedagogizhna osvita v Ukraini. Xarkiv: Osнова, 1998, 192 p.

Анотація

**Педагогика искусства в контексте традиций и современных педагогических тенденций
Булгакова В.А., Цуранова О.О.**

В статье рассматриваются особенности педагогики искусства, раскрываются его общие черты с учетом традиций и современных педагогических тенденций; раскрываются общие черты нового направления гуманитарного знания – педагогики искусства; акцентируется внимание на полихудожественном потенциале художественного образования, интеграционных процессах в подготовке специалистов художественного профиля, системном подходе к внедрению интегрированных форм обучения в педагогике искусства, развитии личности в процессе внедрения интегрированных курсов.

Ключевые слова: художественное образование, педагогика искусства, интеграция, полихудожественное воспитание.

Summary

**Artistic education in the context of traditions and modern pedagogical tendencies
Bulgakova V.A., Tsuranova O.O.**

The peculiarities of art education according to traditions and modern pedagogical tendencies are examined and general features of new direction of humanistic knowledge – a pedagogics of art are discovered. The attention is focused on polyart potential of art education, integrational processes due to preparation of specialists of art specialization; systematic approach due to establish of integrational forms of education in pedagogics of art; the development of personality in the process of establishment of integrational courses.

Key words: art education, pedagogics of art, integration, polyart education.

УДК 792.03(477.43/44) «18/19»(09)(045)

Гуцал Р. С.,

кандидат мистецтвознавства, доцент
(м.Хмельницький)

Театральне мистецтво Кам'янець-Подільського в ХІХ – на початку ХХ століть

У сучасному українському музикознавстві особливої уваги набувають дослідження культури окремих регіонів України, оскільки внаслідок історичних процесів вони мають свою виразну і неповторну специфіку. Тому досить цікаво розглянути музично-театральне життя Поділля, а саме стародавнього міста Кам'янець-Подільського.

Дана тема дослідження на сьогодні мало відома науковцям й може слугувати підґрунтям до розуміння витоків виникнення театру на Поділлі, шляхів його трансформації з церковного дійства-містерії, – до вуличних вертепів, з них – до магнатських приватних театрів і, нарешті, до створення публічного театру у Кам'янці-Подільському.

Неабияке значення для формування українського професійного театру й популяризації сценічного мистецтва серед найширших верств населення мало функціонування тимчасових театральних приміщень. Зокрема, на Поділлі такі мистецькі заклади регулярно діяли у Немирові, Балті, Ярмолинцях.

Таким чином, в статті досліджено етапи театрального мистецтва міста Кам'янець-Подільського у ХІХ – на початку ХХ століть. Розглянуто трансформацію театральної діяльності, її злети і занепади. Охарактеризовано вплив мистецьких традицій польського та українського походження на заснування професійного театрального осередку в Кам'янці-Подільському.

Ключові слова: театр, театральне мистецтво, сценічне мистецтво, приватний театр, театральний осередок, професійний театр.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Наприкінці ХVІІІ ст. на Поділлі більшість правлячої державної, релігійної та господарської верхівки становила польська громада. Зрозуміло, що політика колонізації подільських земель, засилля польської культури, гальмувало розвиток української національної культури, але було в цих взаєминах чимало позитивного. Подоляни мали можливість пізнавати не лише польську, але й культивовану західноєвропейську культуру, музику, живопис, літературу, фольклор,